

**ÄOL-koulutus: Kirjallisuuden
opettamisen keinoja**
**Lukeva yhteisö – motivaatiota
metsästämissä**

Lotta-Sofia La Rosa (FT)
Erityisasiantuntija, ohjelmavastaava
Opetushallitus Lukutaito-ohjelma
lotta-sofia.larosa@oph.fi
www.oph.fi/lukutaito-ohjelma

Lukutaito ja lukeminen muuttuvassa yhteiskunnassa

Digitalisaatio

Väestörakenteen muutos

Alueellinen kehitys

Oppimistulosten eriytyminen

Vieras- ja monikielisen väestön kasvu

Lukeminen omaehtoisena toimintana

Yhä harvempi harrastaa kirjallisuuden lukemista.

Useita syitä: yksi ilmeisin on vapaa-ajan käyttötapojen muutokset.

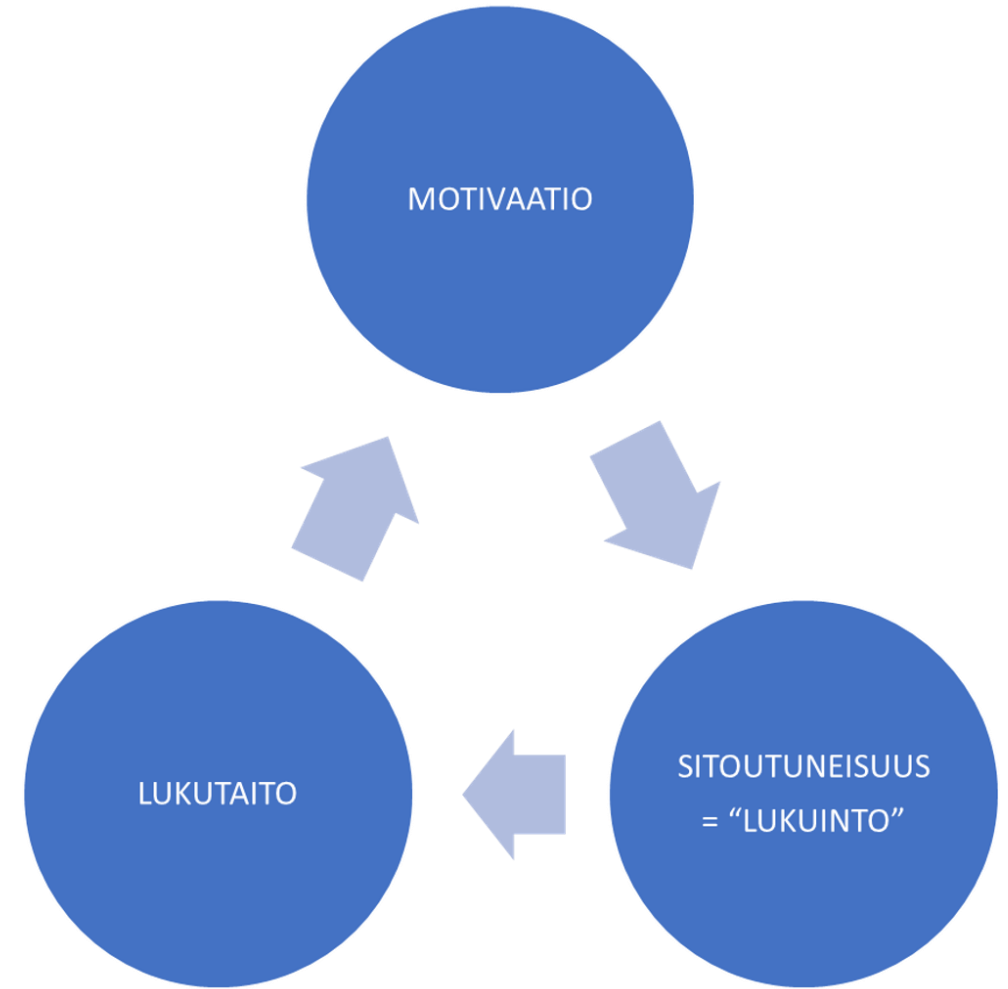
Lukemiselle ei muun lomassa vain jää aikaa, tai sitä ei koeta yhtä houkuttelevana kuin esimerkiksi puhelimen sisältöä.

Lukemiseen innostaminen vaatii entistä enemmän työtä vauvasta vaariin.

Lukumotivaatio on lukutaidon rakennusaine

- Lasten ja erityisesti nuorten lukemisen harrastaminen sekä myönteiset asenteet ovat heikentyneet.
- Lukuharrastus on yhteydessä vahvaan lukutaitoon ja tukee myös oppimista.
- Lukutaito on pohja tasa-arvoiselle osallisuudelle yhteiskunnassa: se ehkäisee syrjäytymistä ja on avain jatko-opintoihin ja työllistymiseen.
- Lukukokemukset määrittävät motivaatiokehän kulkusuunnan – hyvä kierre vai kielteinen kierre?
- Tarvitaan palkitsevia, toisteisia ja innostavia lukukokemuksia. Kuinka tehdä lukemisesta helposti lähestyttävää ja kiinnostavaa toimintaa?

Fox 2020; Guthrie & Klauda 2016 Guthrie & Wilgfield 2000, Guthrie ym. 1999; Leino ym. 2019; ks. myös Sulkunen ym. 2010.

Miltä näyttää “kirjallisuuden lukeminen” 1) tekoälyltä (Canva AI) ja
2) Googlelta (kuvahaku) kysyttynä?

Lukeminen on sosiaalista toimintaa

- Lukutaito, asenteet ja tottumukset syntyvät vuorovaikutuksessa sosiokulttuuriseen ympäristöön, kuten sosiaalisten yhteisöjen ja kulttuurien arvoihin ja toimintatapoihin.
- Toistuvat lukukokemukset, sosiaaliset mallit ja lukemista tukeva ympäristö ohjaavat siihen, että lukemisesta saa nautintoa ja että se on mielekästä ajankäyttöä.
- Esimerkkejä voivat tarjota vanhemmat, kaverit tai opettaja, jotka ohjaavat lukemisen pariin tai näyttävät, että lukeminen kannattaa lukemisen itsensä vuoksi.
- Lukemisen sosiokulttuurisessa kontekstissa lukuyhteisöt määrittävät myös sitä, millaisena näkee itsensä lukijana.
- Näkemyksessä lukemisesta sosiaalisena toimintana tärkeitä ovat erilaiset sosiokulttuuriset verkostot – ympärillä olevat ihmiset, jotka voivat tukea (tai heikentää) lukuhalua ja lukemiseen sitoutuneisuutta.

Lukijaksi kasvetaan

- Kodin tuella on suuri merkitys sille, millainen suhde lukemiseen lapselle ja nuorelle muodostuu.
- Sosiaalisen osallistumisen kautta opitaan, että lukeminen on merkityksellinen ja miellyttävä tapa viettää aikaa.
- Paljon lukevan identiteettiin liittyy usein kuuluminen lukemista arvostavan yhteisöön, kuten perheeseen.
- Lapset ja nuoret, joilta kodin tuki puuttuu, jäävät varhaiskasvatuksen, koulun mallien ja vertaisryhmien varaan.
- Lukutaidon polarisaatio on uhkakuva – kasvatuksen ja koulutuksen tasa-arvoistava merkitys kasvaa.

Asenteisiin vaikuttavat myös vertaisryhmät

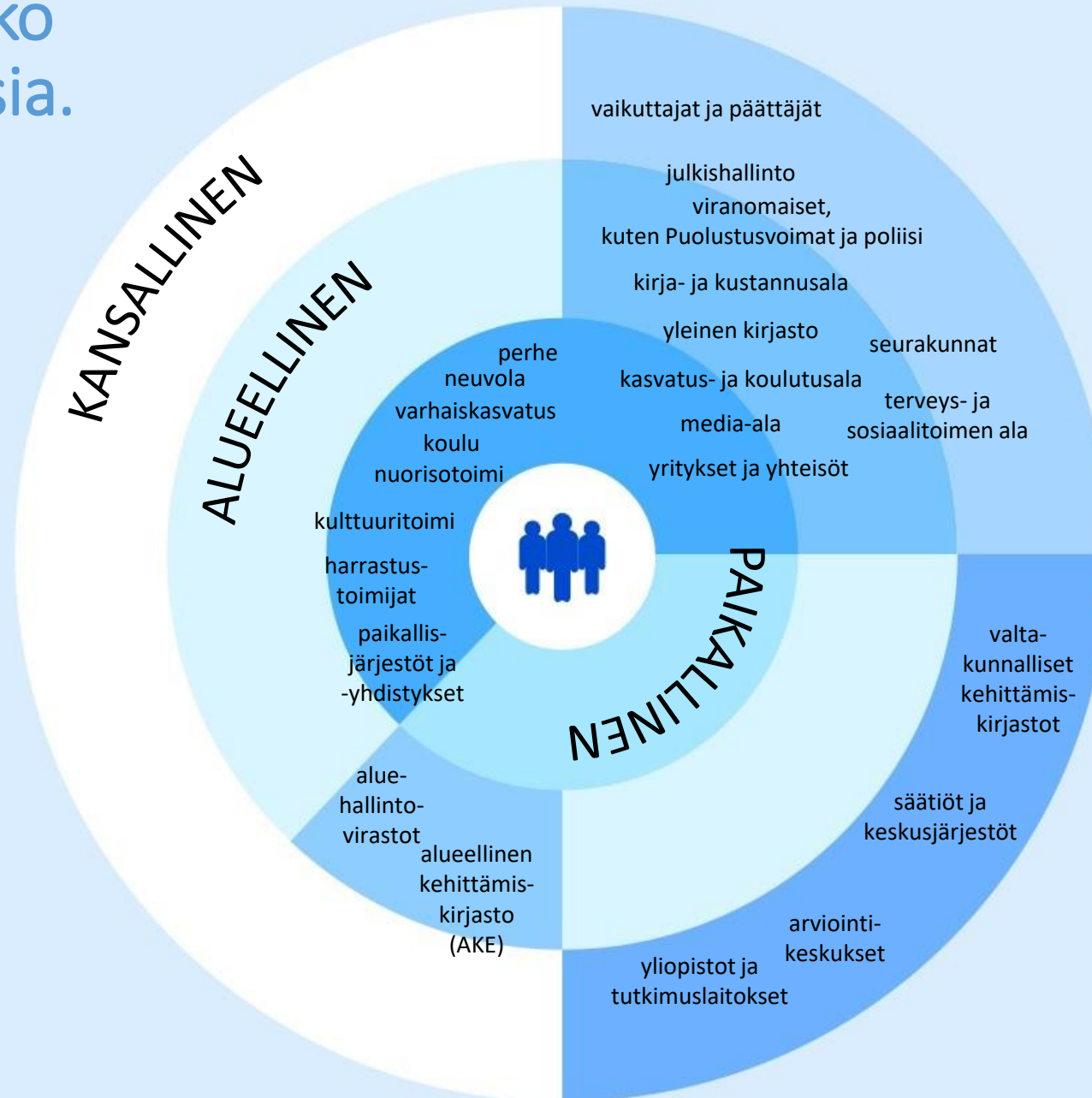
- Kavereiden mielipiteet ovat tärkeitä, ja heillä voi olla merkittävä vaikutus lapsen ja nuoren tekemiin valintoihin lukemisen suhteen.
- Kansainvälisessä tutkimuksessa: alle viidennes nuorista saa rohkaisua lukemiseen kavereiltaan. Itsensä lukijoiksi mieltävät nuoret näkivät myös kaverinsa lukemisesta pitävinä – ja toisin päin.
- Tulokset vaikuttavat polarisoituneilta: On nuoria, jotka arvostavat lukemista, osallistuvat lukemista koskevaan keskusteluun ja jakavat lukuvinkkejä myös muille. Heillä on myös yhteisöllistä tukea lukuharrastukselle perheessä tai kaveripiirissä. Toisaalta on nuoria, joilla ei ole minkäänlaista tukea – ei kavereista eikä perheestä.
- Tavoitteena on lukumotivaatio: sosiaalisen arvostuksen tukeminen, vertaisryhmien vuorovaikutus, lasten ja nuorten osallistaminen ja näkemysten kuuntelu, keskusteluun rohkaiseminen

Tilastot toistavat stereotypioita

- Lukeminen näyttää nimittäin olevan jossakin määrin feminiinistä toimintaa.
- Tytöt ovat tilastollisesti keskimääräisesti poikia kiinnostuneempia lukemisesta, lukevat enemmän, ja vanhemmista useimmiten äiti rohkaisee lukemaan.
- Tytöt saavat myös poikia enemmän rohkaisua lukemiseen sekä vanhemmiltaan että kavereiltaan.
- Huom. Vertaisryhmät voivat olla haitallisten sukupuolistereotyyppien välittäjiä, ja siten vahvistaa myös kielteisiin rooleihin mukautumista.
- Tutkimukset eivät ota huomioon sukupuolten moninaisuutta.
- Suhtaudutaan varauksellisesti olettamukseen tytöistä innokkaina lukijoina ja pojista lukemista karttelevina.
- Tärkeintä: pyritään välttämään stereotyyppien toistamista omassa toiminnassa.

Lukutaito on koko yhteiskunnan asia.

Askeleita lukutaitoa ja kirjallisuuden lukemista tukevaan yhteisöön

Lukeminen näkyväksi

Lukutapa ihan kaikille

Monialaista yhteistyötä

Luetaan yhdessä

Lukeminen näkyväksi

Ympäristö ruokkii myönteisiä mielikuvia

- Kouluun rakennetaan innostavia lukuympäristöjä, joissa voi lukea myös välitunneilla.
- Kirjat ovat oppilaiden saatavilla ja näkyvillä – myös digitaalisesti. Lukemiseen innostavat oppilastyöt ja julisteet näkyvät seinillä tai infonäyttöillä.
- Opettaja on omalla esimerkillään innostava lukemisen malli: lukee ääneen tunneilla, kertoo lukukokemuksistaan ja puhuu lukemisen tärkeydestä.
- Kirjaretki lähiympäristöön
- Kirjasuunnistus koulun pihaan
- Lukumajojen tai -pesien rakentaminen (valaistus ja musiikki)
- Virtuaaliset lukuympäristöt
- Lukemipaikkojen rakentaminen koulun yhteisiin tiloihin
- Kirjahyllyt ja kirjojen näkyminen

Teemapäivät tekevät lukemisesta juhlan

- Koko koulu lukee -päivä
- Pelottavien kirjojen tai kauhukirjojen päivä
- Luetaan lemmikille tai pehmolelulle -päivä
- Ystävänpäivän lukutempaus
- Harry Potter tai muu mediahahmo -päivä
- Liiku ja lue -päivä
- Kestävä kehitys ja kirjallisuus -päivä
- Monikielisten kirjojen päivä
- Järjestetään lukemiseen liittyvää kerhotoimintaa ja kirjailijavierailuja.
- Osallistutaan valtakunnallisiin kampanjoihin, kuten Lukulomaan, Lukuviikkoon, Mediataitoviikkoon ja Sanataideviikkoon.

Rutiinit tulevat tavaksi

- Annetaan päivittäin säännöllistä aikaa lukemiselle ja lukemisesta keskustelemiselle.
- Harjoitellaan lukemiseen keskittymistä.
- Säännöllisten lukutuntien tai -hetkien ja koko koulun/oppilaitoksen lukupäivien lisäksi annetaan lukutehtäviä kotiin.
- Myös vanhemmille oppilaille vaaditaan selkeitä rutiineja toistuvaan lukemiseen.
- Kirjastopäivä
- Lukuvartti
- Idea: talven lukuhetket viikoittain, ruudulla takkatuli ja kuumaa juotavaa termariin
- Reppukirja
- Minuuttilukeminen päivittäin vuorotellen
- Välituntikirja, lukuvälkkä
- Päivän aloitus tai lopetus: yhteisen kirjan lukeminen ääneen

Lukutapa ihan kaikille

Viis välineestä – kunhan lukee!

- Tuodaan esiin ja arvostetaan erilaisia lukemisen tapoja. Esimerkiksi lukudiplomiin voi kuulua monenlaista lukemista.
- Myös äänikirjojen kuuntelu kehittää mm. sanavarastoa, kerronnan taitoja ja mielikuvitusta ja on siten kirjallisuuden *lukemista*.
- Tarjotaan oppilaille mahdollisuus lukea monikielisesti tai selkokielisesti.
- Huomioidaan tietokirjallisuus ja erilaiset mediatekstit kaunokirjallisuuden ohella.
- Hyödynnetään myös kuvakirjoja, sarjakuvia, helppolukuisia kirjoja ja hiljaisia kirjoja.
- Tutustu palveluihin:
  - Saavutettavuuskirjasto Celia
  - E-kirjasto
  - Lukutähti
  - Lukulumo
  - Ebban
  - Monikielinen kirjasto
  - Erilaisten oppijoiden liitto
  - Selkokeskus

Omannäköiseen tuottamiseen rohkaiseminen

- Runot ja räpit – Sanat haltuun ohjeet (lukukeskus.fi)
- Sanataide ([Yöstäjien materiaali](#), [Sanataidekoulun harjoituksia eri koulutusasteille](#), [Lukuklaani](#), [Kirsi Kunnas - Lasten runovallankumous](#))
- Kamerakynäpedagogiikka
- Kirjatraileri tai kirjapodcast
- Omien minikirjojen askartelu ja esille laittaminen tai kirjojen digitaalinen työstäminen Book Creatorilla ([linkki ohjeisiin](#))
- Uusi kirja olemassa olevan kirjan nimellä tai jatko-osan tekeminen
- Omien lukumuistojen ja -kokemusten jakaminen (esim. [lukuvirta-ohjeet](#))
- Fanifiktio kirjoittaminen (ks. esim. Kirjastoseuran [artikkeli](#))
- Uusi tutkimusperustainen Tarinatalo-peli kirjoitustaitojen opetukseen (www.pelaakeksikirjoita.fi)

Monialaiset ideat

Lukeminen tukee kaikkea oppimista

- Kirjallisuutta käytetään muussa kuin äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa verrattain vähän.
- Opettajan oma harrastuneisuus vaikuttaa siihen, kuinka monipuolisesti hän opettaa kirjallisuutta.
- Silti opettajat vinkkaavat monialaisista ideoista oppilaita innostavina.
(Lukuklaani-tutkimus 2020.)

Muutamia tärppejä:

- Runo tai tarina kuvitettuna
- Moniaistiset runot YouTubesta
- Omalla äidinkielellä tai eri kielillä lukeminen
- Tietokirjat eri oppiaineisiin yhdistettynä
- Eri oppiaineisiin liittyvien mediatekstien analyysi
- Lukutaito monialaisten oppimiskokonaisuuksien aiheena
- Monialaisen oppimiskokonaisuuden teemaan liittyvä kirjallisuus tai lukeminen
- Historiallinen aikakausi ja sen kirjallisuus

Lukemista eri oppiaineisiin ja aihepiireihin

- Opettajien vinkkaamia ideoita Lukuklaani-tutkimuksessa (2017-2020)
- [Lukuklaani-tutkimus_juliste.pdf](#)
- Ks. myös Ytimessä – Kirja kaiken oppimisen keskiöön.

Yhteisöllinen lukeminen

Vuorovaikutus ja elämyksellisyys innostavat

- Keskusteluun rohkaiseminen ja yhdessä lukeminen on erityisen tärkeää lukemiseen motivoitumattomille tai heikoille lukijoille – avaa kirjallisuuden ja tulkinnat eloon.
- Huoltajien ja lähiyhteisön tuki tärkeää: selkeät kotitavoitteet lukemiselle ja esim. harrastusseurat mukaan innostamaan.
- Eteiskirjasto, kirjanvaihtotori
- Lukukummit ja -mummit/vaarit ([esimerkkejä](#))
- Luokan tai koulun kirjatoukka, kirjakilometrit jne.
- Kirjamaistiaisets ja vertaisvinkkaukset
- Parilukeminen ja lukupiirit
- Kilpailut ja pelillistäminen (esimerkiksi lukuhaasteet eri luokilta seinille, ääneenlukukilpailut)
- Lukuhaasteet (esimerkkejä [Lukemosta](#))

Yhdessä lukeminen ja keskusteleminen – menetelmiä

- Painopiste on vuorovaikutuksessa ja merkityksien löytämisessä.
- Opettaja lukee yhdessä oppilaiden kanssa, ei vain heille.
- Tavoitteena on, että oppilaat johtavat keskustelua ja muuta osallistumista.
- Opettaja aloittaa ohjaamalla oppilaita, rohkaisee osallistumiseen ja vuorovaikutukseen sekä tukee viestintää.
- Valitsee kirjat tarkasti oppilaiden tarpeet ja kiinnostuksenkohteet huomioiden.
- [Shared Reading -menetelmä](#)
- [Lukuteatteri](#)
- Ajattelun sanallistaminen (esim. [Deep talk -menetelmä](#))

Ilmiöt: kirjassome

- Booktube, KirjaTok, Kirjagram
- Tutkitusti erityisesti nuorten kirjalliseen makuun vaikuttavat sosiaalisen median trendit ja somessa suositut kirjat (ks. Esim. Launis & Mäkikalli 2021).
- Valtava potentiaali sosiaalisen arvostuksen kasvattamiseen lukemista kohtaan.
- + jakaminen nuorille tutulla ja läheisellä alustalla, - tietynlaisen kirjallisuuden painottuminen ja algoritmien valta
- Päätoimintatapa: kuvat tai videot, jotka innostavat tutkimaan kirjan sisältöjä tarkemmin, erilaiset haasteet ja kilpailut.
- Ideoita kouluun, esim. Bookfacet, luokan yhteinen tili, historiallisen henkilön tai kirjahahmon tili... ([Ytimessä - opus, s. 46, sis. vinkkejä seurattavista tileistä](#))
- [Lukemon vinkkejä kirjassomen hyödyntämiseen](#)

Täydellinen lukukokemus – miten herättää lukuinto?

SISÄLTÖ: Omakohtaisesti kiinnostavat aiheet

- Tarjotaan monenlaisia kirjoja.
- Ollaan uteliaita: mikä juuri sinua voisi kiinnostaa?
- Tietokirjat, sarjakuvat ja kaunokirjallisuus – kaikki ovat lukemista

VÄLITTYMINEN: Valinnat ja monenlainen lukeminen

- Tutustutaan kirjallisuuden maailmaan esimerkiksi eri kirjamuotojen kautta (painettu, e-kirja tai äänikirja.)
- Hyödynnetään eri kirjamuotoja eri tilanteisiin.
- Kaikki aistit käyttöön kirjallisuuden äärellä!

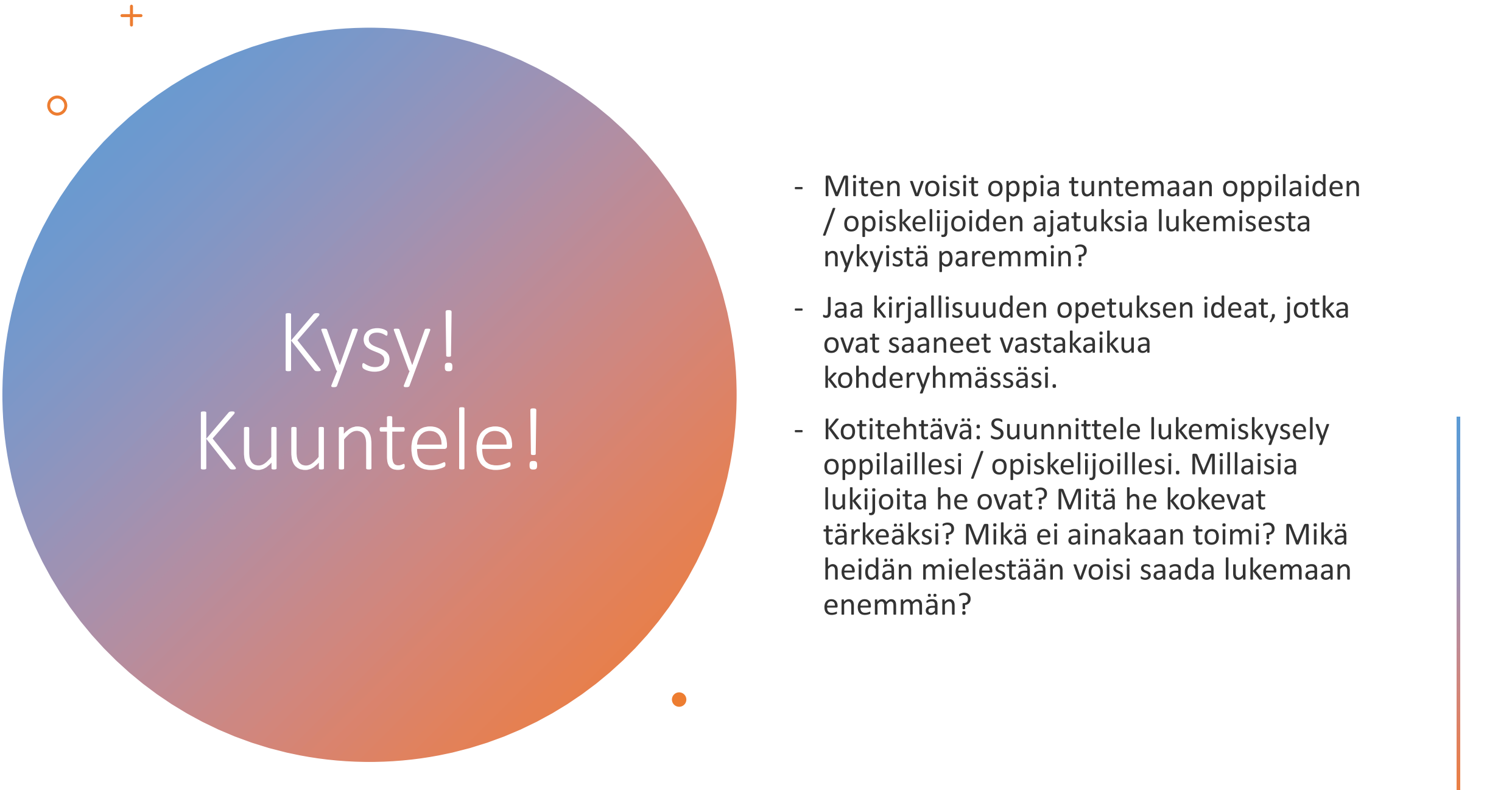
VUOROVAIKUTUS: Yhteisöllisyys ja jaetut lukukokemukset

- Sidotaan sisällöt arkipäivän tilanteisiin ja rutiineihin.
- Draama ja kirjallisuus tukevat toisiaan.
- Tutustutaan kirjallisuuden avulla esimerkiksi tunteisiin, eri tiedonaloihin tai harrastuksiin (huom. MOK-ideat!).

Miksi tarvitsemme motivaatiota kirjallisuuden opetuksessa?

- Lukumotivaatio vaikuttaa tarinamaailmaan uppoutumisen kokemukseen.
- Erityisesti lukemisen arvostaminen, ei niinkään lukijakäsitys (kuten kokemus lukutaidon tasosta), vaikuttaa emotionaaliseen sitoutumiseen, kuten eläytymisen ja samaistumisen kokemuksiin.
- Eläytymisen ja samaistumisen kokemukset taas tehostavat motivaatiota ja saavat lukemaan uudestaan.
- Mikäli lukija suhtautuu lukutehtävään negatiivisesti, hän todennäköisesti sitoutuu emotionaalisesti heikommin tarinaan, jolloin lukemisesta nauttiminen kokonaisuudessaan on epätodennäköisempää ja kirja ehkä vain tylsistyttää.
- HUOM! Kielteisesti suhtautuva lukija käyttää myös kognitiivisesti heikompia ja pinnallisempia lukustrategioita.
- Pinnalliset lukustrategiat voivat saada lukemisen tuntumaan raskaalta ”paperin tuijottamiselta”, jossa on ”vain sanoja peräkkäin”. Huonot lukukokemukset ovat lukuinhon polttoaineita.
- Positiiviset miellelyhtymät ja onnistumisen kokemukset saavat tutkimusten mukaan sitoutumaan lukemiseen toimintana.

Kysy!
Kuuntele!

- Miten voisit oppia tuntemaan oppilaiden / opiskelijoiden ajatuksia lukemisesta nykyistä paremmin?
- Jaa kirjallisuuden opetuksen ideat, jotka ovat saaneet vastakaikua kohderyhmässäsi.
- Kotitehtävä: Suunnittele lukemiskysely oppilaillesi / opiskelijoillesi. Millaisia lukijoita he ovat? Mitä he kokevat tärkeäksi? Mikä ei ainakaan toimi? Mikä heidän mielestään voisi saada lukemaan enemmän?

Miltä näyttää innostava ympäristö, joka saa rakastamaan kirjallisuutta?
1) tekoäly (Canva AI) ja 2) Freep!k

[Luetaan yhdessä luontoa -
lukuhaaste | Kirjasampo](#)

Kiitos!

Ota yhteyttä:

lotta-sofia.larosa@oph.fi

p. 029 533 1167

www.oph.fi/lukutaito-ohjelma

Kirjallisuutta

- Niinistö, E.-M., Aerila, J.-A., Sario, S., & Kauppinen, M. (toim.). (2019). Ytimessä: kirja kaiken oppimisen keskiöön. Turun yliopisto / Rauman normaalikoulu.
- Aerila, J.-A. & Kauppinen, M. (2021). Kirjasta kaveri. Sytykkeitä lukijaksi kasvamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kuvat: Freep!k, AI (Canva)